

Петрова Світлана Миколаївна — директор комунального підприємства «Дитячий будинок «Перлінка», м. Одеса, здобувач PhD. Коло наукових інтересів: проблеми дитячих будинків та виховання дитини-сироти. Понад 10 років очолює дитячий будинок «Перлінка» в м. Одеса. Плідно займається експериментально-пошуковою діяльністю, тісно співпрацюючи з соціальними партнерами в Одесі та інших містах України. За результатами дослідження опубліковано близько 15 наукових статей, підготовлено до друку науковий посібник.
 e-mail: perlinka@vega.com.ua

УДК 37.013.46

ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ

У статті йдеться про дефініцію поняття «особистість», її інтерпретації у різні історичні епохи. Розглянуто смислове навантаження цього поняття у різних науках – психології, соціології, етиці та ін. Доведено, що саме у педагогіці інтегруються основні концепції та досягнення цих наук. На сучасному етапі розвитку системи освіти і виховання на перший план у педагогіці виходять завдання створення умов для становлення особистості кожної дитини, з урахуванням особливостей її психічного та фізичного розвитку. Для розробки та впровадження організаційно-педагогічних умов становлення особистості дитини-сироти, формування соціокультурного та виховного простору у дитячому будинку необхідно уявляти сутність цього поняття та особливості різних підходів у осмисленні феномену особистості.

Ключові слова: особистість; виховання; соціалізація; дитина-сирота.

Феномен поняття «особистість» проявляється, насамперед, у його неоднозначності та полікомпонентності. У різні історичні епохи уявлення про особистість змінювалося. Інтерес до проблеми особистості людини виник в античні часи (Сократ, Протагор). Надалі було запропоновано різні концепції щодо типів особистості філософами і вченими Д. Локком, І. Кантом, Г. Лейбніцем. Один з піонерів психоаналізу З. Фрейд припускав розвиток особистості під впливом різних соціокультурних детермінант. Представники гуманістичної психології (К. Роджерс, Г. Олпорт) розглядали особистість як цілісну систему, що розвивається. Феномен особистості і її формування розглянуто у працях відомих вчених першої половини ХХ ст. (Б. Ананьєв, В. Бехтерев, Л. Виготський, О. Леонтєв, Г. Костюк, К. Платонов, С. Рубінштейн). У сучасній українській педагогічній науці, що розвивається в межах особистісно орієнтованого підходу, особистість вихованця перебуває в центрі уваги. Однак лише частина досліджень пов'язана з теоретичними аспектами (сутність і структура особистості, становлення особистості та її соціалізація). Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості проаналізовано В. Сухомлинським. Психологічні основи особистісного становлення та зростання дітей і підлітків відображено у працях І. Беха, І. Булах, О. Кононко, Л. Сохань. З особливостями дитячої та підліткової психології та соціалізації пов'язані дослідження Т. Ва-

сецької, Є. Онісюк, В. Кириленко, В. Петрушенко, В. Поліщука, Н. Ліфаревої, М. Фіцули. Погляд на дефініції «соціалізація» та «особистість» з точки зору наук про людину розглянуто в дослідженнях К. Бікової, М. Доннік та інших науковців.

Мета статті – дослідити дефініцію «особистість» в її діахронному розвитку та інтерпретації. Без аналізу поняття «особистість» і його сприйняття в різні історичні епохи неможливо повною мірою усвідомити його значення на сучасному рівні педагогіки, у контексті осмислення проблеми становлення особистості дитини-сироти.

Якщо поняття «людина» використовується, щоб характеризувати біологічний вид *Homo sapiens*, то поняття «особистість» позначає саме незвідність людської істоти до її біологічної якості. Дискусії про те, в чому виражається ця незвідність, йдуть упродовж всієї історії філософії та інших гуманітарних наук. Інтерес до особистості людини виник в античності. Свідчення цього знаходимо в навчанні софістів. Яскравою ілюстрацією зазначеного є знамениті вислови «Пізнай самого себе» Сократа і «Людина є мірою всіх речей» Протагора та втілений у них принцип моральної відповідальності за діяння [9, с. 198].

Християнство відкидає індивідуалізм пізньої античності. При цьому духовна цінність особистості, незалежно від його соціального статусу, виражається в здатності людини проявити і затвердити своє духовне «Я». Це повинно відбутися в результаті цілеспрямованого подолання свого ества, смирення, що в підсумку виявляється як духовне самозвеличення. Гуманістичний підхід до сутності поняття «особистість» зародився в епоху Відродження, він проявився в проголошенні ідеалу цілісної, всебічно розвиненої особистості. Індивід стає метою, суспільство – засобом розвитку. Надалі індивідуалізм просвітницької філософії був історично прогресивним. На думку її прихильників, правильно зрозумілі інтереси особистості співпадають із суспільним благом [9, с. 205–211].

У Новий час поняття особистості отримало у філософському середовищі подальший розвиток. Запропоновані концепції типів особистості можна узагальнено об'єднати у три групи: ідентичність, автономія та індивідуальність. До найбільш відомих послідовників першої групи можна зарахувати Д. Локка, до другої – І. Канта, до третьої – Г. Лейбніца. На сучасному етапі філософські дискусії перемістилися в дещо інше русло – з'ясується, чи можуть бути ці три поняття поєднані в межах якоїсь загальної моделі.

Таким чином, вже у перших соціально-психологічних концепціях, висунутих західноєвропейськими вченими було запропоновано загальні уявлення про соціальну природу особистості. Окрім того, соціологія створила певний напрям у психологічній науці, пов'язаний з вивченням соціального через аналіз структур індивідуальної самосвідомості. Однак у межах досить популярного біхевіористичного підходу (засновником якого був Д. Уотсон) постулюється вивчення власне поведінки людини при ігноруванні аналізу етапів, типології, періодизації розвитку особистості, які формуються під впливом середовища. Це значно спрощує розуміння особистості прихильниками цього напрямку. З іншого боку, психоаналіз (біля витоків якого стояв З. Фрейд) ставить в якості домінанти проблему дослідження розвитку особистості під впливом різних соціокультурних детермінант. Проте, на наш погляд, цей підхід має свої недоліки, адже в ньому не враховується своєрідність особистості кожної окремої людини. Більш актуальним нині виглядає напрям представників гуманістичної психології (К. Роджерс, Г. Олпорт), які розглядають особистість людини як унікальну цілісну систему, що прагне до постійного особистісного росту, відмовляючись при цьому від прийнятої у психоаналітиці тези про антагонізм особистості та суспільства. До фундаментальних елементів структури особистості К. Роджерс зараховував «Я-концепцію», яка, на його думку, може формуватися при взаємодії суб'єкта та соціального середовища. Суть її становить система уявлень людини про себе і навколишній простір. Саме за допомогою «Я-концепції» здійснюється саморегуляція поведінки суб'єкта, і вона, на наш погляд, має право на особливу увагу в контексті сучасної педагогічної науки.

Надалі гуманістичні концепції особистості переплітаються з її теоретичним аналізом. Так, Л. Виготським розроблено культурно-історичну теорію розвитку психіки людини і сфор-

мультимедійно законами розвитку особистості. Він підійшов до вивчення особистості дитини крізь призму цілісного генетичного підходу, фактором розвитку особистості при цьому є соціальна ситуація. Основою особистості автор вважав самосвідомість і особистісний характер психологічних процесів. Соціальне середовище, що оточує дитину, є вираженим фактором формування особистості. Тісний зв'язок навчання з життям, із суспільно корисною продуктивною працею є головною умовою всебічного розвитку особистості [6; 7, с. 78–98]. Л. Рубінштейн розглядав особистість на основі принципів обумовленості та єдності свідомості й діяльності. На думку Л. Рубінштейна, особистість – це реальний індивід, який є носієм суспільних відносин. Відзначимо й основне, концептуальне положення творчої спадщини С. Рубінштейна: людина та її психіка формуються, розвиваються і проявляються в діяльності [15, с. 443]. А. Леонтьєв розробив «теорію діяльності», згідно з якою особистість характеризується тільки ті психічні процеси і особливості людини, які сприяють здійсненню її діяльності. Таким чином, саме діяльність можна розглядати як основу формування психіки. Проте людина не просто здійснює діяльність, виходячи із зовнішніх умов і під їх впливом, – ці умови несуть в собі мотиви і цілі його діяльності [13]. Згідно з концепцією українського психолога Г. Костюка [11], індивід стає особистістю в процесі формування у нього свідомості та самосвідомості, певної системи психічних властивостей, здатності виконувати соціальні функції. Він розкрив співвідношення різних чинників розвитку: внутрішніх і зовнішніх, у тому числі й педагогічних впливів. Вчений засвідчив, що розвиток особистості є результатом діалектичної взаємодії середовища, спадковості та активної діяльності людини. Зовнішнє, об'єктивне, засвоюючись індивідом, стає внутрішнім, суб'єктивним його надбанням [12, с. 90]. При цьому освіта та виховання допомагають особистості знайти відповідні вимоги суспільства до її власних ідеалів, форми вияву своїх прагнень до самостійності, самоствердження. У процесі становлення учня він надавав особливого значення гуманістичному педагогічному керівництву [10, с. 60]. Належної уваги заслуговують погляди видатного психолога, фізіолога і педагога В. Бехтерева на становлення та розвиток особистості дитини. Досліджуючи питання формування молодшої особистості, вчений серед соціальних факторів особливо виділяв колектив як психолого-педагогічну сторону процесу соціалізації особистості дитини. В основі його концепції формування особистості дитини – теза про взаємозв'язок соціального, трудового, розумового, морального, естетичного та фізичного виховання дитини. При цьому значну роль відіграють психофізичні функції самого дитячого організму. Вчинки дитини визначаються його особистістю [4, с. 397].

Ці напрацювання психологічної науки впливають на сучасних педагогів та вчених, коло інтересів яких пов'язано з особистісно орієнтованим напрямом педагогіки.

У другій половині ХХ ст. теоретичні ідеї педагогів, психологів, соціологів про соціальну детермінацію особистості було конкретизовано в дослідженнях різних психологічних і педагогічних шкіл. В українській філософській науці домінує концепція, згідно з якою основою людини є її властивість бути особистістю. Причому особистість – це і особлива духовна якість, і прояв цієї якості в дії. А за своєю структурою особистість виступає і як внутрішня концентрація людських якостей (самість), і як духовний світ (або універсум) людини [14, с. 347–353].

Феномен особистості вивчався у педагогічній науці щодо теорії навчання і виховання. Певною мірою поняття «особистість» присутнє в більшості педагогічних досліджень. Відзначимо найбільш важливі з них. В. Сухомлинський бачив головну мету виховання у всебічному розвитку особистості, який є немислимий без розумового виховання. У дитини в процесі навчання необхідно стимулювати самостійну пізнавальну діяльність, інтерес до самоосвіти, допитливість. Природно, що основою всебічного розвитку особистості видатний педагог вважав працю [18, с. 54].

В основі концепції, створеної колективом українських вчених під керівництвом Л. Сохань, лежить теза про людське життя як творчий процес. У цьому контексті особистість ви-

ступає як суб'єкт життя, фундаментом і фактором існування якого є життєтворчість. Цим терміном автори визначають ту духовно-практичну діяльність особистості, яка пов'язана з її творчим проектуванням і здійсненням її «життєвого проекту». Життєтворчість – це процес самовдосконалення особистості і водночас спосіб вирішення поставлених перед нею завдань [16; 17].

Найбільш обґрунтовану та поглиблену концепцію особистості дитини, аналіз проблем становлення і розвитку особистості, а також особливостей особистісно орієнтованого виховання ми знаходимо у працях академіка І. Д. Беха¹. «Поняття особистості має містити три плани існування людини: її минуле – теперішнє – майбутнє. Системоутворювальним чинником цієї тріади мусить виступити майбутнє. З ним пов'язаний цільовий детермінізм як загальний механізм функціонування особистості ... Під особистістю розумітимемо людину як автора вільної дії, тобто такої, яка не залежить від потреби, що діє безпосередньо, та безпосередньо сприйнятої ситуації, дії, спрямованої на майбутнє. Дія з такими характеристиками тотожна вчинкові. Отже, одиницею аналізу особистості має виступати вільний учинок» [2, с. 34]. Саме вчинок виступає як духовна константа особистості [2, с. 719–783].

Створений вченим варіант особистісно орієнтованого підходу до планомірного виховання підростаючої особистості справедливо позиціонується як нова освітньо-виховна філософія. В межах її вихованець з самого початку взаємодії з дорослим повинен усвідомлювати себе як особистість, опановуючи потребами, мотивами, емоціями як рушійними силами його суспільно значущої поведінки. Основою ефективного виховання є наукове розуміння становлення особистості. Домінуючий орієнтир у вихованні особистості – її комунікативна природа: спілкування є загальнопсихологічною основою виховання особистості [2, с. 40–69, 247–265]. Джерелом духовного розвитку особистості є феномен «Я». Як психічний феномен «Я» є результатом виокремлення суб'єктом себе з оточення [3, с. 295]. Його структуру повинні складати вищі життєві смисли, забезпечуючи духовний розвиток і саморозвиток упродовж усього життя. У межах своєї наукової парадигми І. Бех створив цикл відповідних їй виховних методів і підходів, спрямованих на підвищення рівня духовно-морального виховання особистості. Становлення і розвиток особистості дитини має відбуватися не як «колективного суб'єкта», а насамперед як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом².

І. Бех відводить важливу роль в цьому процесі виховним ситуаціям, які моделюються в межах особистісно орієнтованого виховання, заснованого на творчій співпраці. Основним шляхом духовного виховання особистості має стати залучення її до світу культури, науки і мистецтва, причетність до інших людей, розуміння винятковості та неповторності кожної людини. Провідна виховна позиція повинна спрямовуватися на створення такого соціокультурного середовища, яке забезпечило б оптимальні можливості для самовизначення вихованця, його самоствердження, прояву його талантів [1, с. 148, 155].

Ідеї академіка І. Д. Беха особливо актуальні для нас: характерною особливістю дослідницької роботи І. Д. Беха є її зв'язок з практичною роботою. На експериментально-педагогічних майданчиках України, у тому числі і в дитячому будинку «Перлінка», здійснюється апробація інноваційних моделей і технологій, які пов'язані з навчально-виховним процесом і розвивають напрями дитячої педагогіки. Уже декілька років дитячий будинок «Перлінка» є експериментальним майданчиком Міністерства освіти і науки України, а також Академії педагогічних наук, в рамках якого формуються, розвиваються і верифікуються у процесі педа-

¹ Саме його визначення сутності поняття «особистість» і її особливостей, обґрунтування чинників її розвитку і підходів до виховання особистості ми використовуємо в практичній роботі з дітьми-сиротами в дитячому будинку «Перлінка» (м. Одеса).

² У дитячих будинках та закладах інтернатного типу діти-сироти з самого початку (через постійне в них перебування) поставлені в ситуацію «колективного суб'єкта». Тому пропонується вченим підхід має особливе значення при роботі педагогів, яка спрямована на формування особистості дитини-сироти.

гогічної роботи нові напрями і методики. В основу педагогічної концепції дитячого будинку «Перлінка» покладено ідею формування у вихованців готовності до особистісної та соціальної самореалізації. Завданням її є забезпечення інтегрального результату процесу виховання та розвитку особистості – з одного боку, і соціального досягнення кожною дитиною вершин свого індивідуального розвитку – з другого.

Таким чином, ідея особистості в сучасній українській педагогічній, філософській, психологічній, соціологічній думці ґрунтується на дискурсивному зв'язку морального і духовного розвитку людини з тезою про взаємопроникнення особистості та соціальної спільності.

При цьому становлення та розвиток особистості залежать від комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів. Це і спадковість, і соціальне середовище, і цілеспрямоване виховання та навчання. На різних вікових етапах становлення особистості відзначають ті чи інші особливості розвитку її самосвідомості, а також самореалізації, творчої активності, соціальної зрілості. У формуванні особистості виділяють декілька підходів, саме тому необхідним є комплексний метод у процесі вирішення проблем формування особистості, особливо – особистості дітей-сиріт. *Психологічний підхід* передбачає формування особистості як розвиток (процес) і як результат. *Педагогічний підхід* передбачає становлення і формування особистості як цілеспрямоване виховання. Окрім того, він виходить з необхідності виявлення, що і як має бути сформовано в особистості, щоб вона у кінцевому підсумку відповідала соціально зумовленим вимогам, які висуває до неї суспільство [19, с. 44–58].

Особливу увагу в педагогічній науці привертає проблема виховання особистості дитини. Однією з основних парадигм у методиках практично всіх відомих педагогів і психологів є положення про те, що оптимальним шляхом становлення особистості дитини є її соціалізація. Головною місією дитячого будинку «Перлінка» є сприяння досягненню кожною дитиною вершин свого індивідуального розвитку за період перебування в дитячому будинку. Це може відбутися завдяки формуванню соціокультурного середовища проживання дітей-сиріт, яке сприяє успішній соціальній адаптації, соціалізації та самореалізації. Розроблена нами модель виховання особистості як суб'єкта освітньої діяльності відтворює позитивну «Я-концепцію», що сприяє саморозвитку кожної дитини, визначає цінності, компетентності, психологічні навички, які ми повинні формувати в ньому. Питання становлення особистості дитини-сироти займає центральне місце і в теоретичних дослідженнях, і в реалізації педагогічних інноваційних програм дитячого будинку «Перлінка». Саме цей аспект пов'яже воедино всі напрями роботи з дітьми-сиротами, розроблені та втілені в життя.

Зауважимо, що хоча педагогічний і психологічний підходи до формування особистості нетотожні один одному, але вони, безумовно, становлять нерозривну єдність. Лише цілеспрямоване та планомірне виховання дає змогу розвивати природні задатки, формувати особистість дитини. Існує і низка факторів, які є важливою і необхідною умовою досягнення ефекту від комплексного впливу на формування особистості дитини, наприклад її активність. Остання може проявлятися в спілкуванні, пізнанні навколишньої дійсності, праці. У першому випадку у дитини з'являється можливість придбати моральний досвід, у другому – стимулюється інтелектуальний розвиток дитини, у третьому – дитина практично та психологічно готується до важливої складової дорослого життя – участі в майбутній трудовій діяльності. Усе це є відображенням процесу становлення особистості дитини як його безпосередньої соціалізації [5, с. 388–389].

Однією з основних парадигм у методиках практично всіх відомих педагогів і психологів (а також їхніх послідовників) є положення про те, що оптимальним шляхом становлення особистості дитини є її соціалізація. З точки зору філософії, соціалізація постає як процес освоєння набору програм діяльності та поведінки, характерних для тієї чи іншої культурної традиції. У культурології соціалізація трактується як процес становлення особистості через формування в індивіда конкретних соціально-історичних властивостей. Це відбувається завдяки предметно-діяльнісному засвоєнню певної системи загальних форм культури даного

суспільства. Соціологи в це поняття включають засвоєння індивідом соціального досвіду, соціальних норм і цінностей і водночас їх активне відтворення індивідом. У педагогічній науці більшість сучасних вчених визначають поняття «соціалізація» як двосторонній процес засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище і систему соціальних зв'язків [8, с. 68–72].

Розглядаючи роль соціалізації в процесі становлення особистості дитини-сироти, можна визначити соціалізацію як процес включення вихованця в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей, соціокультурного досвіду, трудових навичок, знань, норм, цінностей, традицій, які накопичуються і передаються від покоління до покоління. Однак виховання дитини-сироти має свої особливості. Вони обумовлені тим, що виховання такої дитини відбувається без участі багатьох агентів соціалізації (батьки, старші родичі, друзі та знайомі родини, референтна група однолітків у межах соціуму). Вони соціалізуються завдяки процесам комунікації, навчання, виховання, прилучення до культури, що розгортаються в установі інтернатного типу. Це накладає на установу, в якій виховуються діти, відповідальні зобов'язання, що не можуть порівнюватися з обов'язками звичайного дошкільного або загальноосвітнього навчального закладу. До того ж дитячий будинок не тільки замінює дитині сім'ю, а й коригує її негативний життєвий досвід, який є практично у кожної дитини. Тому сучасний дитячий будинок має максимально піклуватися про індивідуальні проблеми та потреби конкретної дитини; він повинен стати центром успішної соціалізації дітей-сиріт, їхнього виховання, навчання, соціальної та професійної адаптації. Самореалізація є найкращою особистісною гарантією успішної життєдіяльності вихованця, яка може бути закладена в процесі виховання у дитячому будинку. Для того, щоб процес був успішним, необхідно втілити у життя дитячого будинку такі засади та положення, що допомагають створити оптимальне соціокультурне та морально-духовне оточення, в якому зростає дитина, і в якому відбувається становлення та розвиток її особистості.

Таким чином, особистість – це не тільки суспільно-історична категорія, а й об'єкт дослідження багатьох, пов'язаних між собою наук: педагогіки, психології, соціології, етики, естетики, історії, філософії та інших. І саме в педагогіці інтегруються основні концепції та досягнення цих наук. Різноманіття формулювань цієї дефініції показує її багатогранність, структурну складність. Аналіз поняття «особистість», порівняння його смислового навантаження у різні історичні епохи надає можливість усвідомити його значення на сучасному рівні педагогіки. Це усвідомлення є актуальним саме під час вирішення проблем становлення особистості дитини-сироти, у процесі практичної роботи з вихованцями дитячих будинків.

Використані джерела

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт / І. Д. Бех // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2002. – Вип. 3. – С. 143–156.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Вибрані наукові праці в 2 т. / І. Д. Бех. – Київ-Чернівці : Букрек, 2015. – Т. 1. – 840 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Вибрані наукові праці в 2 т. / І. Д. Бех. – Київ-Чернівці : Букрек, 2015. – Т. 2. – 640 с.
4. Бехтерев В. М. Объективная психология / В. М. Бехтерев. – М. : Наука, 1991. – 480 с.
5. Бикова К. І. Особистість та управління процесом її формування / К. І. Бикова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2011. – № 1 (4). – С. 385–391.
6. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Выготский. – М. : Смысл ; Эксмо, 2005. – 1136 с.
7. Выготский Л. С. Сознание как проблема психологии поведения / Л. С. Выготский // Собрание починений : 6 т. – М., 1982. – Т. I. – С. 78–98.
8. Доннік М. С. Погляд на дефініцію «соціалізація» з точки зору наук про людину / М. С. Доннік // Вісник Луганського Національного Університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 19 (254). – Ч. II. – С. 67–75.

9. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
10. Костюк Г. С. Движущие силы развития и воспитания. Хрестоматия по педагогике / Г. С. Костюк. – М. : Педагогика, 1976. – С. 55–67.
11. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. – К. : Радянська школа. – 1989. – 608 с.
12. Костюк Г. С. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки / Г. С. Костюк // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К. : Радянська школа, 1989. – С. 70–98.
13. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
14. Петрушенко В. Л. Філософія : курс лекцій / В. Л. Петрушенко. – 2-е вид., вип. і доп. – К. : Каравела ; Львів : Новий світ-2000, 2002. – 544 с.
15. Рубинштейн С. Л. Избранные философско-психологические труды. Основы онтологии, логики и психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Наука, 1997. – 463 с.
16. Сохань Л. В. Життєва компетентність особистості в технології життєтворчості / Л. В. Сохань // Життєва компетентність особистості. – К. : Богдана, 2003. – С. 160–178.
17. Сохань Л. В. Життєвий потенціал – інноваційний ресурс особистості як суб'єкта життя / Л. В. Сохань // Українське суспільство 1994–2005. Динаміка соціальних змін. – К. : ІС НАНУ, 2005. – С. 322–331.
18. Сухомлинский В. А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения в пяти томах. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1977. – С. 53–206.
19. Фіцула М. М. Педагогіка / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 528 с.

References

1. Bekh I. D. Osobystisno-orientovana model vykhovannia yak naukovyi konstrukt / I. D. Bekh // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – Uman : UDPU im. Pavla Tychyny, 2002. – Vyp. 3. – S. 143–156.
2. Bekh I. D. Vychovannia osobystosti. Vybrani naukovy pratsi v 2 t. / I. D. Bekh. – Kyiv-Chernivtsi : Bukrek, 2015. – Т. 1. – 840 s.
3. Bekh I. D. Vychovannia osobystosti. Vybrani naukovy pratsi v 2 t. / I. D. Bekh. – Kyiv-Chernivtsi : Bukrek, 2015. – Т. 2. – 640 s.
4. Bekhterev V. M. Ob»ektivnaya psihologiya / V. M. Bekhterev. – М. : Nauka, 1991. – 480 s.
5. Bykova K. I. Osobystist ta upravlinnia protsesom yii formuvannia / K. I. Bykova // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii. – 2011. – No 1 (4). – S. 385–391.
6. Vygotskij L. S. Psihologiya razvitiya cheloveka / L. S. Vygotskij. – М. : Smysl ; EHksmo, 2005. – 1136 s.
7. Vygotskij L. S. Soznanie kak problema psihologii povedeniya / L. S. Vygotskij // Sobranie pochinenij : 6 t. – М., 1982. – Т. I. – S. 78–98.
8. Donnik M. S. Pohliad na definitsiu «sotsializatsiia» z tochky zoru nauk pro liudynu / M. S. Donnik // Visnyk Luhanskoho Natsionalnogo Universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2012. – No 19 (254). – Ch. II. – S. 67–75.
9. Кон И. С. Sociologiya lichnosti / I. S. Kon. – М. : Politizdat, 1967. – 383 s.
10. Kostyuk G. S. Dvizhushchie sily razvitiya i vospitaniya. Hrestomatiya po pedagogike / G. S. Kostyuk. – М. : Pedagogika, 1976. – S. 55–67.
11. Kostiuk H. Navchalno-vykhovnyi protses i psykhhichni rozvytok osobystosti / H. Kostiuk. – К. : Radianska shkola. – 1989. – 608 s.
12. Kostiuk H. S. Zahalna kharakterystyka ontogenezu liudskoi psykhyki / H. S. Kostiuk // Navchalno-vykhovnyi protses i psykhhichni rozvytok osobystosti. – К. : Radianska shkola, 1989. – S. 70–98.
13. Leont'ev A. N. Deyatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A. N. Leont'ev. – М. : Politizdat, 1977. – 304 s.
14. Petrushenko V. L. Filosofii : kurs lektsii / V. L. Petrushenko. – 2-e vyd., vyp. i dop. – К. : Karavela ; Lviv : Novyi svit-2000, 2002. – 544 s.
15. Rubinshtejn S. L. Izbrannye filosofsko-psihologicheskie trudy. Osnovy ontologii, logiki i psihologi / S. L. Rubinshtejn. – М. : Nauka, 1997. – 463 s.
16. Sokhan L. V. Zhyttieva kompetentnist osobystosti v tekhnolohii zhyttietvorchosti / L. V. Sokhan // Zhyttieva kompetentnist osobystosti. – К. : Bohdana, 2003. – S. 160–178.
17. Sokhan L. V. Zhyttieviy potentsial – innovatsiinyi resurs osobystosti yak subiekta zhyttia / L. V. Sokhan // Ukrainske suspilstvo 1994–2005. Dynamika sotsialnykh zmin. – К. : IS NANU, 2005. – S. 322–331.

18. Suhomlinskij V. A. Problemy vospitaniya vsestoronne razvitoj lichnosti / V. A. Suhomlinskij // Izbrannyye proizvedeniya v pyati tomah. – T. 1. – М. : Pedagogika, 1977. – S. 53–206.
19. Fitsula M. M. Pedahohika / M. M. Fitsula. – К. : Akademiia, 2002. – 528 s.

Петрова С. Н.,
*соискатель PhD, директор коммунального предприятия «Детский дом» Жемчужинка»,
г. Одесса, e-mail: perlinka@vega.com.ua*

ОСМЫСЛЕНИЕ ФЕНОМЕНА ЛИЧНОСТИ В ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ: ОБЗОР ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ

В статье анализируется дефиниция «личность», ее интерпретация в разные исторические эпохи. Рассмотрена смысловая нагрузка этого понятия в разных науках – психологии, социологии, этики и других. Доказано, что именно в педагогике интегрируются основные концепции и достижения этих наук. На современном этапе развития системы образования и воспитания на передний план в педагогике выходят задачи создания условий для становления личности каждого ребенка, с учетом особенностей его психического и физического развития. Для разработки и внедрения организационно-педагогических условий становления личности ребенка-сироты, формирования социокультурного и воспитательного пространства в детском доме, надо понимать сущность этого понятия и особенности различных подходов в осмыслении феномена личности.

Ключевые слова: личность; воспитание; социализация; ребенок-сирота.

Petrova S.,
*PhD Applicant, Director of the municipal educational institution “Orphanage “Perlynka”,
Odessa, e-mail: perlinka@vega.com.ua*

THE UNDERSTANDING OF THE PHENOMENON OF PERSONALITY IN PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL DISCOURSE: A REVIEW OF MAJOR APPROACHES

The article reviews the definition “a person” in its diachronic development and interpretation. The variety of formulations of this concept demonstrates its diversity, structural complexity. Personality – is not only a socio-historical category, but also the object of study of many interconnected sciences, such as: pedagogy, psychology, sociology, ethics, aesthetics, history, philosophy, etc. Exactly in pedagogy the basic concepts and achievements of these sciences are integrated. The peculiarity of this phenomenon is the fact that during different historical epochs the idea of personality was changing. The humanistic approach to the establishment and formation of personality, based on the principles of person-centered education was developed in pedagogical science. Without analysis of the concept “personality” and its perception in different historical periods it is impossible to realize fully its value in the modern pedagogy, in the context of understanding the problems of the orphan personality formation.

When working in orphanages and boarding institutions it is necessary to take into account the peculiarities of the orphan’s personality. Wherein, this establishment and development of the individual depend on the range of external and internal factors. These are heredity and social environment, as well as targeted education and training. At various ages of the individual the certain peculiarities of his/her identity development and self-realization, creative activity, social maturity can be noticed. The issue of orphan personality formation occupies a central place in theoretical research, teaching and implementing innovative programs of orphanage “Perlynka” (Odessa).

Keywords: personality; upbringing; socialization; an orphan child.